

ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, МЕНЕДЖМЕНТ:

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ І ПРАКТИКИ

ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, МЕНЕДЖМЕНТ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАУКИ І ПРАКТИКИ 3' 2023 (65)

**«Економіка, фінанси, менеджмент:
актуальні питання науки і практики»
№ 3 (65) 2023**

Засновник:

Вінницький національний аграрний університет

*Свідоцтво про державну реєстрацію засобів масової інформації
№ 21154-10954ПП від 31.12.2014 р.*

ISSN 2411-4413

Редакційна колегія:

Головний редактор доктор економічних наук, професор **Гончарук І.В.**

Заступник головного редактора

кандидат економічних наук, доцент **Токарчук Д.М.**

Члени редакційної колегії:

доктор економічних наук, професор, академік НААН України **Калетнік Г.М.;**

доктор економічних наук, професор **Джекабсоне Сандра;**

доктор адміністративних наук, доцент **Спроге Ілзе;**

доктор економічних наук, професор **Вдовенко Л.О.;**

кандидат економічних наук, доцент **Ємчик Т.В.;**

доктор економічних наук, професор **Сахно А.А.;**

доктор економічних наук, професор **Алескерова Ю.В.;**

доктор економічних наук, професор **Коляденко С.В.;**

доктор економічних наук, професор **Логоша Р.В.;**

кандидат економічних наук, доцент **Пронько Л.М.;**

доктор економічних наук, доцент **Пришляк Н.В.;**

кандидат економічних наук, доцент **Брояка А.А.;**

доктор економічних наук, професор **Здирко Н.Г.;**

доктор економічних наук, професор **Свиноус І.В.;**

доктор економічних наук, професор,

член-кореспондент НААН України **Шпикуляк О.Г.**

Адреса редакції: **21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, тел. +38-096-754-50-74**

Сайт журналу: <http://efm.vsau.org/>, електронна адреса: efm_vnau@ukr.net

Відповідальний секретар журналу – **Вовк В.Ю.,**

літературний редактор – **Юмачікова О.М.,**

переклад іноземною мовою – **Ковальова К.В.,**

технічні редактори журналу – **Доцюк С.О., Тарасова О.С.**

©Вінницький національний аграрний університет, 2023

**«Economy, finances, management:
topical issues of science and practical activity»
3'(65) 2023**

Founder:
Vinnytsia National Agrarian University

Certificate of registration of mass media № 21154-10954 PR of 31.12.2014

ISSN 2411-4413

Editorial board:

Editor in Chief Doctor of Economic Sciences, Professor **Honcharuk I.**

Deputy Chief Editor:

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Tokarchuk D.**

Members of the Editorial Board:

Doctor of Economic Sciences, professor,
academician of NAAS of Ukraine **Kaletnik G.;**

Doctor of Economics, Professor **Jekabsone Sandra;**

Doctor of Administrative Sciences, Associate Professor **Sproge Ilze**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Vdovenko L.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Yemchyk T.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Sakhno A.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Aleskerova Yu.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Kolyadenko S.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Lohosha R.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Pronko L.;**

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor **Pryshliak N.;**

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Broyaka A.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Zdyrko N.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor **Svynous I.;**

Doctor of Economic Sciences, Professor,
corresponding member of NAAS of Ukraine **Shpykuliak O.**

Address of the Editorial Office: **21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str.,
tel. +38-096-754-50-74**

Web site of the Journal: <http://efm.vsau.org/>, e-mail: efm_vnau@ukr.net

Executive secretary of the Editorial Board – **Vovk V.,**

Literary Editor – **Yumachikova O.,**

Translation into a Foreign Language – **Kovalova K.,**

Technical Editors – **Dotsiuk S., Tarasova O.**

Журнал «Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.03.2020 року № 409). Спеціальності: 051, 071, 072, 073, 075, 076, 241, 281.

Журналу «Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики» присвоєно ідентифікатор цифрового об'єкта (Digital Object Identifier – DOI).

Журнал «Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики» включений до міжнародних наукометричних баз і каталогів наукових праць:

Index Copernicus Value з 2018 року, сайт:
<https://journals.indexcopernicus.com/representative/journal/list?lang=ru>

Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, сайт:
<http://nbuv.gov.ua>

Google Академія, сайт: <http://scholar.google.com.ua>

Матеріали друкуються українською і англійською мовами. Номер схвалено і рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Вінницького національного аграрного університету, протокол № 7 від 2 грудня 2023 р.

Усі права застережені. Тексти статей, таблиці, графічний матеріал, формули захищені законом про авторські права. Передрук і переклад статей дозволяється за згодою авторів. Відповідальність за зміст публікацій і достовірність наведених у них даних та іншої інформації несуть автори статей. Висловлені у надрукованих статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5009 від 10.11.2015 р.

The journal «**Economy, finance, management: topical issues of science and practical activity**» is included in the list of scientific professional editions of Ukraine on economics (Category «Б», Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 17.03.2020 № 409). Specialties: 051, 071, 072, 073, 075, 076, 241, 281.

Digital Object Identifier (DOI) assigned to The journal «**Economics, finance, management: topical issues of science and practical activity**» is included in the international scientometric databases and catalogs of scientific works:

Copernicus Value Index 2018, website:
<https://journals.indexcopernicus.com/representative/journal/list?lang=ru>

National Library of Ukraine named after V. Vernadsky, website:
<http://nbuv.gov.ua>

Google Scholar, website: <http://scholar.google.com>

The materials are printed in Ukrainian and English. The issue was approved and recommended for printing by the decision of the Academic Council of Vinnytsia National Agrarian University, Minutes № 7 of December 2, 2023

All rights are reserved. Texts of articles, tables, graphic material, formulas are protected by copyright law. Reprinting and translation of articles is permitted with the consent of the authors. The authors of the articles are responsible for the content of the publications and the accuracy of the data and other information contained therein. The opinions expressed in the printed articles may not be the same as those of the editorial board and do not impose any obligation on it.

ЗМІСТ

ПРАВДЮК Н.Л., ЛЕПЕТАН І.М., КОВАЛЬ Л.В. БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЯ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: ПЕРСПЕКТИВИ Й НАСЛІДКИ ВПРОВАДЖЕННЯ	7-20
ТОКАРЧУК Д.М., ПРОНЬКО Л.М. ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ВІДХОДІВ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ І МЕТОДИКА РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ ПОВОДЖЕННЯ З НИМИ	21-41
MARTYNENKO V. STRATEGIC ASPECTS OF FINANCIAL SUPPORT FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: THE REGIONAL DIMENSION	41-51
ВДОВЕНКО Л.О., ТІТОВ Д.В., ГЕРАСИМЧУК В.Г. ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	51-73
ЗДИРКО Н.Г., МУЛИК Т.О., МУЛИК Я.І. ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ Й ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	73-89
ДОЦЮК С.О. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	90-102
ГУДЗЕНКО Н.М., ПОДОЛЯНЧУК О.А., КОВАЛЬ Н.І. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА Й ЗБУТУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ У ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУРАХ МАЛОГО БІЗНЕСУ	102-119
ЛЕПЕТАН І.М., КОВАЛЬ Л.В. ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ Й ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДПИС У БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩІ	120-134
ALESKEROVA Yu., FEDORYSHYNA L. ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MECHANISM OF ACTIVITY OF SMALL ENTERPRISES ON THE EXAMPLE OF THE FARM «IRYNA – O.T.»	134-144
ГОНЧАРУК І.В. ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ З ДИГЕСТАТОМ У КОНТЕКСТІ АГРОЕКОЛОГІЧНОГО ПЕРЕХОДУ КРАЇН ЄС У МЕЖАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ	144-155

State Statistics Service of Ukraine]. (2023). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from: https://www.ukrstat.gov.ua/csr_present/2020/ukr/st_rozv/metadata/metadata.htm [in Ukrainian].

15. Analiz dzherel ta instrumentiv zaluchennia finansovykh resursiv dlia finansuvannia Tsilei staloho rozvytku v Ukraini [Analysis of sources and instruments for raising financial resources to finance the Sustainable Development Goals in Ukraine] (2022). *surl.li*. Retrieved from: <http://surl.li/htiot> [in Ukrainian].

16. Luvch, D. Methodology of the SDG integrated budgeting framework in Ukraine. *undp.org*. Retrieved from: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UNDP-SDGsBudgetTagging-EN_v02.pdf [in English].

17. *Biudzhet Ukrainy 2021: statystychnyi zbirnyk [Budget of Ukraine 2021: statistical collection]*. (2022). Kyiv: Ministerstvo finansiv Ukrainy [in Ukrainian].

18. Pro zakhyst interesiv subiektiv podannia zvitnosti ta inshykh dokumentiv u period dii voiennoho stanu abo stanu viiny: Zakon Ukrainy № 2115-IX [On the Protection of the Interests of Entities Submitting Reports and Other Documents During the Period of Martial Law or a State of War: Law of Ukraine № 2115-IX]. (2022, March 3). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> [in Ukrainian].

Information about the author

MARTYNENKO Valentyna – Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Public Finance, State Tax University (08205, Irpin, Kyiv region, 31, University Str., e-mail: martynenkovv@ukr.net).

МАРТИНЕНКО Валентина Віталіївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічних фінансів, Державний податковий університет (08205, м. Ірпін, Київська обл., вул. Університетська, 31, e-mail: martynenkovv@ukr.net).

УДК 352.071

DOI: 10.37128/2411-4413-2023-3-4

**ІНВЕСТИЦІЙНА
СКЛАДОВА
РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ
УКРАЇНИ**

ВДОВЕНКО Л.О.,
*доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри фінансів, банківської справи
та страхування*

ТИТОВ Д.В.,
*доктор філософії з економіки,
старший викладач кафедри
фінансів, банківської справи та страхування*

ГЕРАСИМЧУК В.Г.,
*аспірант третього року навчання
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)*

Стаття присвячена проблемам розвитку сільських територій і базується на проведеному регіональному соціологічному опитуванні сільських мешканців. Сільські громади стикаються з недостатнім фінансуванням розвитку територій, відсутністю інвестицій, що перешкоджає модернізації та розбудові інфраструктури, впровадженню інновацій у сільську економіку. Сприятливий інвестиційний клімат є визначальним в активізації залучення інвестицій в економіку країни, зокрема у розвиток сільських територій. Здійснено аналіз прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Ефективність управління громадами визначається дієвістю розробленої стратегії розвитку сільських територій, в основі якої використання потенціалу території за державної підтримки ініціатив мешканців й активної участі місцевого самоврядування у створенні стимулів до збалансованого економічного й соціального розвитку регіонів.

На основі аналізу проблем сільських територій запропоновано шляхи їхнього розвитку, одним з яких є формування ефективної стратегії, направленої на реалізацію проєктів і впровадження інновацій з використанням фінансово-економічного потенціалу конкретної сільської території. Визначено, що сформована власна стратегія має бути індивідуальною і особливою, оскільки у її основі врахування пріоритетних інтересів і потреб певної територіальної громади й використання економічного потенціалу сільської території. Деталізовано етапи розробки стратегії розвитку й оцінки ефективності сільських територіальних громад.

Здійснено аналіз світового досвіду щодо використання фінансових інструментів стимулювання та розвитку сільських територіальних громад у регіональній системі країн-членів Європейського Союзу. Наведено основні переваги використання фінансових інструментів розвитку громад і сільських територій в Україні.

Зроблено висновки, що результативність державної політики підтримки розвитку сільських територій засвідчить активізація підприємництва на селі, розширення можливостей самореалізації сільських мешканців, зокрема й внутрішньо переміщених осіб, забезпечення фінансової спроможності громад, окрема завдяки активізації залучення інвестицій. Запропоновано використання державно-приватного партнерства (далі – ДПП) як інноваційного фінансового інструменту в системі місцевого самоврядування, що сприятиме залученню додаткових фінансових ресурсів для розвитку інфраструктурних об'єктів сільських територій з одночасним здійсненням контролю над ними.

Ключові слова: сільські території, аграрний сектор економіки, інвестиції, інвестування, економічний потенціал розвитку, сільські територіальні громади, прямі іноземні інвестиції.

Табл.: 3. Рис.: 7. Літ.: 19.

INVESTMENT COMPONENT OF THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS OF UKRAINE

VDOVENKO Larysa,
Doctor of Economics Sciences, Professor,
Head of the Department of Finance,
Banking and Insurance

TITOV Denys,
PhD of Economics, Senior Lecturer
of the Department of Finance,
Banking and Insurance

HERASYMCHUK Vasyl,
*Postgraduate Student of the Third Year of Study
of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)*

The article is devoted to the problems of the development of rural areas, the result of which is a sociological survey of rural residents. Rural communities are faced with insufficient funding for the development of territories, lack of investment, which prevents the modernization and development of infrastructure, the introduction of innovations in the rural economy. A favorable investment climate is decisive in increasing the attraction of investments in the country's economy, including in the development of rural areas. An analysis of direct foreign investments in the economy of Ukraine was carried out.

The effectiveness of community management is determined by the effectiveness of the developed strategy for the development of rural territories, which is based on the use of the territory's potential with the state support of residents' initiatives and the active participation of local governments in creating incentives for balanced economic and social development of regions.

On the base of the analysis of the problems of rural areas, ways of their development are proposed, one of which is the formation of an effective strategy aimed at the implementation of projects and the introduction of innovations using the financial and economic potential of the specific rural area. It was determined that the formed own strategy should be individual and special, since it is based on taking into account the priority interests and needs of a certain territorial community and using the economic potential of the rural area. The stages of developing a development strategy and evaluating the effectiveness of rural territorial communities are detailed

An analysis of the world experience regarding the use of financial instruments for the stimulation and development of rural territorial communities in the regional system of the member states of the European Union was carried out. The main advantages of using financial tools for the development of communities and rural areas in Ukraine are given.

Conclusions were made that the effectiveness of the state policy of supporting the development of rural areas will be evidenced by the activation of entrepreneurship in the countryside, the expansion of opportunities for self-realization of rural residents, including internally displaced persons, ensuring the financial capacity of communities, especially thanks to the activation of investment attraction.

The use of public-private partnership (PPP) as an innovative financial instrument in the system of local self-government is proposed, which will contribute to meeting the needs of rural territorial communities through the attraction of additional financial resources for the development of infrastructure facilities in the rural area with simultaneous control over them.

Key words: rural areas, agricultural sector of the economy, investments, investment, economic development potential, rural territorial communities, foreign direct investments.

Table: 3. Fig.: 7. Ref.: 19.

Постановка проблеми. Стан галузі сільського господарства й сільських територій визначає соціально-економічний розвиток України, має невикористані можливості до зростання потенціалу, є основою продовольчої безпеки держави і її економічної незалежності. Трансформаційні зміни в аграрному секторі економіки дали змогу збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції та вийти на світові ринки, проте це не забезпечило соціально-економічний розвиток сільських територій та підвищення рівня життя сільського населення.

Одним із стримуючих чинників розвитку сільських територій є їхня

недостатня інвестиційна привабливість і низький рівень активності територіальних громад. Використання економічного потенціалу сільських територій із залученням усіх видів ресурсів й інвестицій сприятиме впровадженню інноваційних підходів у модернізацію сільської економіки, розбудови інфраструктури й підтримки підприємництва як основи підвищення якості життя сільських мешканців і зниження міграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сільських територій розглядають у своїх працях: В. Борщевський [3], І. Гончарук [5], В. Россоха [9], В. Рябоконт [8], І. Томашук [5] й ін. Незважаючи на сучасні дослідження, тематика залишається актуальною у контексті воєнного часу й післявоєнного відновлення сільської економіки.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – виявити проблеми розвитку сільських територій України й запропонувати шляхи їхнього вирішення в умовах невизначеності через посилення державної підтримки й залучення інвестиційних ресурсів у сільську економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині в умовах воєнного стану, коли певна частина території нашої України окупована, замінована, знищено інфраструктуру й втрачено можливості безпечного проживання населення, посилено внутрішні міграційні процеси, все більшого значення набуває усвідомлення об'єктивної необхідності збалансованого розвитку сільських територій у більш безпечних регіонах як основи вирішення питань державної міграційної політики у рамках регіонального розвитку.

Збалансований розвиток сільських територій – це процес поліпшення рівня і якості життя сільського населення, що, у свою чергу, сприяє урізноманітненню видів аграрної та позааграрної діяльності, продуктивній зайнятості, диверсифікації доходів сільських домогосподарств і наповненню бюджетів місцевих громад, соціальній захищеності мешканців, сучасному інфраструктурному розвитку поселенської мережі, збереженню і підвищенню родючості ґрунтів, захисту ландшафтів і біологічного різноманіття [1, с. 22].

З метою виявлення проблем розвитку сільських територій авторами у 2021 році було проведено власне регіональне соціологічне опитування мешканців сільських територіальних громад Вінницької області (з використанням формули простої стохастичної вибірки, похибка 5%). Анкета мешканця територіальної громади містила 15 запитань. Метод опитування – під час зустрічі з респондентами (стиль екзит-пол). Опитали 354 респондента – тих, які погодились дати відповідь. Серед них 61,6% респондентів жіночої та 38,4% чоловічої статі, найбільша кількість респондентів (73,2%) – віком від 18 до 50 років. Щодо освіти опитаних респондентів, то 42,9% до загальної їхньої кількості – із середньою спеціальною освітою та 30,8% – з вищою.

Важливим для розвитку сільських територій, на нашу думку, є працевлаштування, оскільки наявність робочих місць є стимулюючим чинником до зменшення міграції сільського населення. За даними соціологічного опитування 50,3% сільських мешканців вказали, що основним

робочим місцем у своєму населеному пункту є особисте підсобне господарство, 24,9% – фермерське господарство (рис. 1).

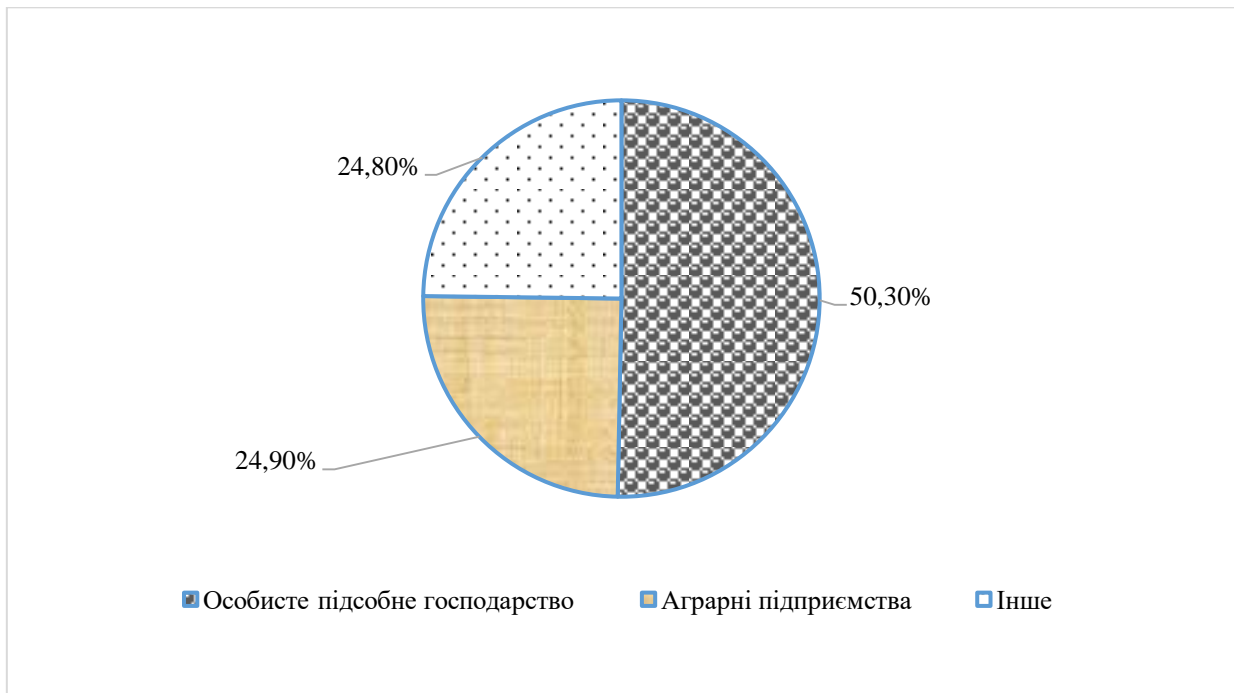

Рис. 1. Відповідь респондентів на запитання «Чи є у Вашому населеному пункті робочі місця?», % опитаних

Джерело: побудовано авторами за даними власного регіонального соціологічного опитування (Вінницька область, 2021 р.)

Із загальної кількості опитаних респондентів лише 36,4% мають місце роботи в межах свого населеного пункту (рис. 2).

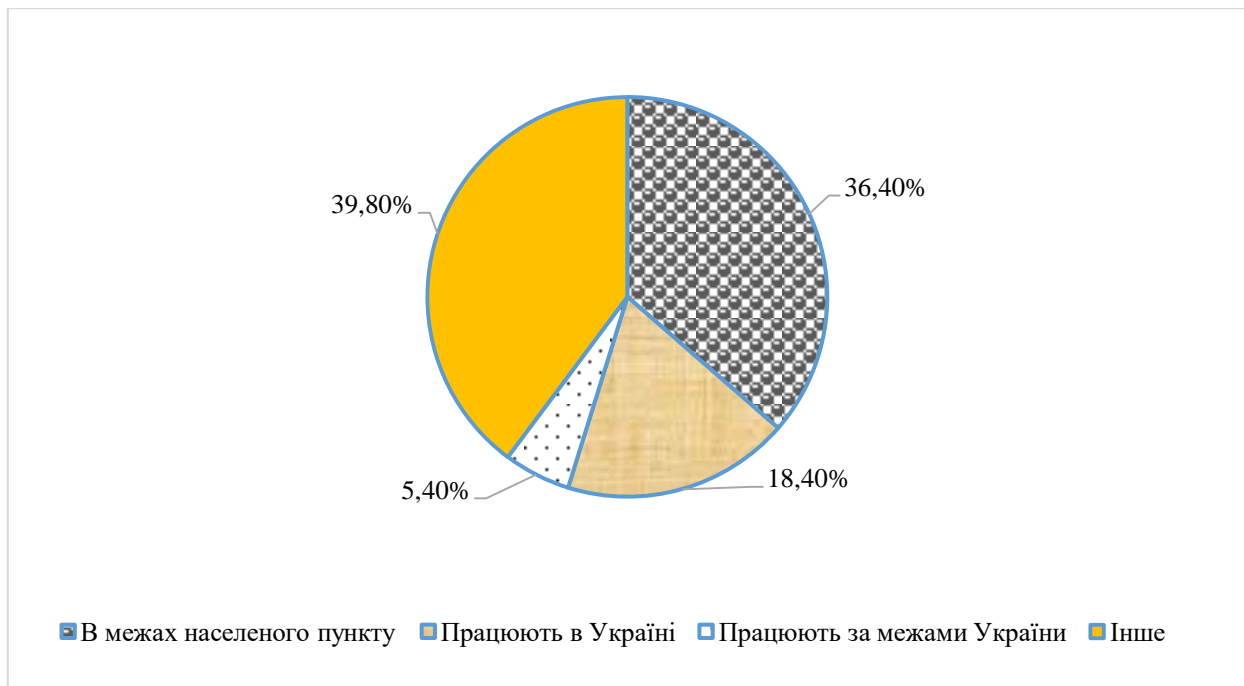

Рис. 2. Відповідь респондентів на запитання «Ваше місце роботи?», % опитаних

Джерело: побудовано авторами за даним власного регіонального соціологічного опитування (Вінницька область, 2021 р.)

Негативним моментом щодо перспектив розвитку сільських територій відповідь більшості респондентів (70,1%) про те, що вони «не бачать у майбутньому в своєму населеному пункті можливостей для самореалізації» (рис. 3).

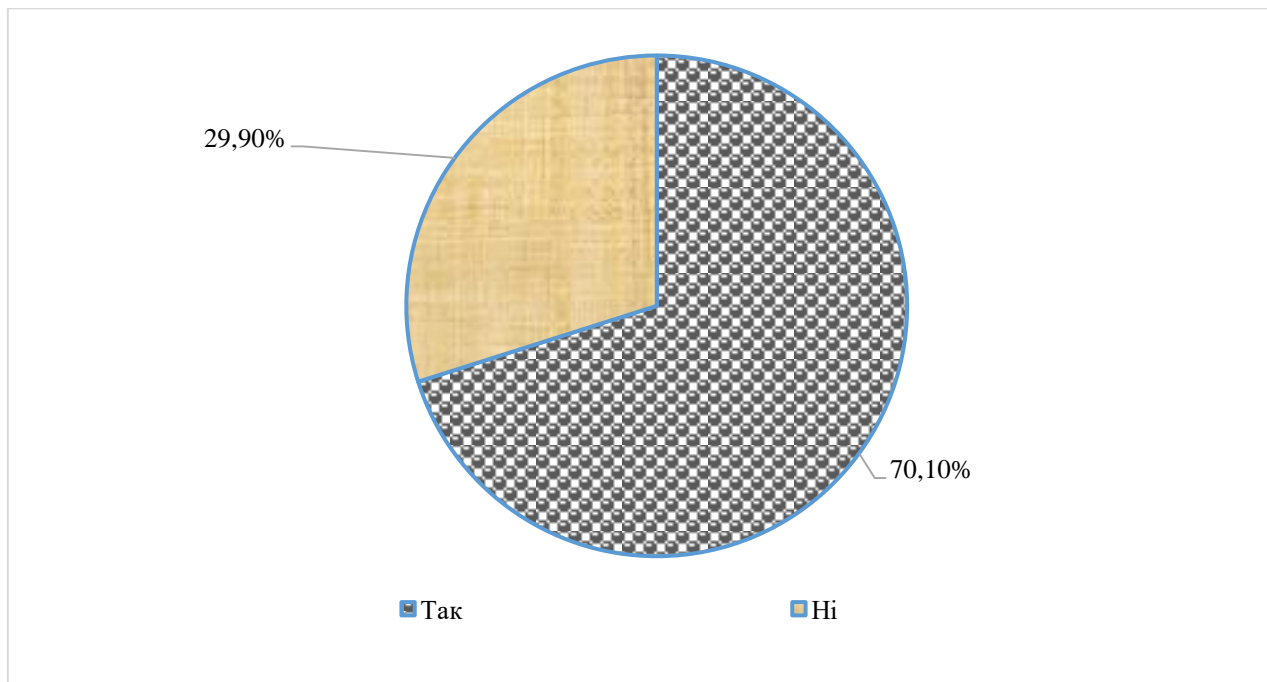

Рис. 3. Відповідь респондентів на запитання «Чи є у Вашому населеному пункті можливості для самореалізації?», % опитаних

Джерело: побудовано авторами за даними власного регіонального соціологічного опитування (Вінницька область, 2021 р.)

Щодо оцінки мешканцями сільських громад розвитку інфраструктури сільських територій, то результати були отримані такі: загалом лише 27,9% респондентів дали високу оцінку «4» і «5» якості доріг у селі, дещо вищою є оцінка якості доріг між населеними пунктами – загалом 34,5% опитаних дали також високу оцінку; на найвищі оцінки 50,3% респондентів оцінили інфраструктуру освітніх закладів і 42,6% респондентів – інфраструктуру закладів охорони здоров'я.

Найбільше число респондентів (63,8%) оцінюють діяльність закладів торгівлі на сільській території на оцінки «4» і «5».

У процесі соціологічного опитування встановлено, що фінансова складова є переважаючою у відповідях респондентів на запитання щодо перешкод для розвитку бізнесу в межах громади: 61,6% респондентів дали відповідь – фінансові складнощі; 20,6% – законодавчі складнощі, 12,9% вказали на складну процедуру реєстрації бізнесу, 4,9% – інше.

Цікавим, на нашу думку, є відповідь на запитання анкети «Що, на Вашу думку, заважає розвитку громади?», де більшість респондентів вказали на відсутність інвестицій, недостатню громадську активність й ініціативність мешканців, відсутність можливостей для самореалізації (рис. 4).

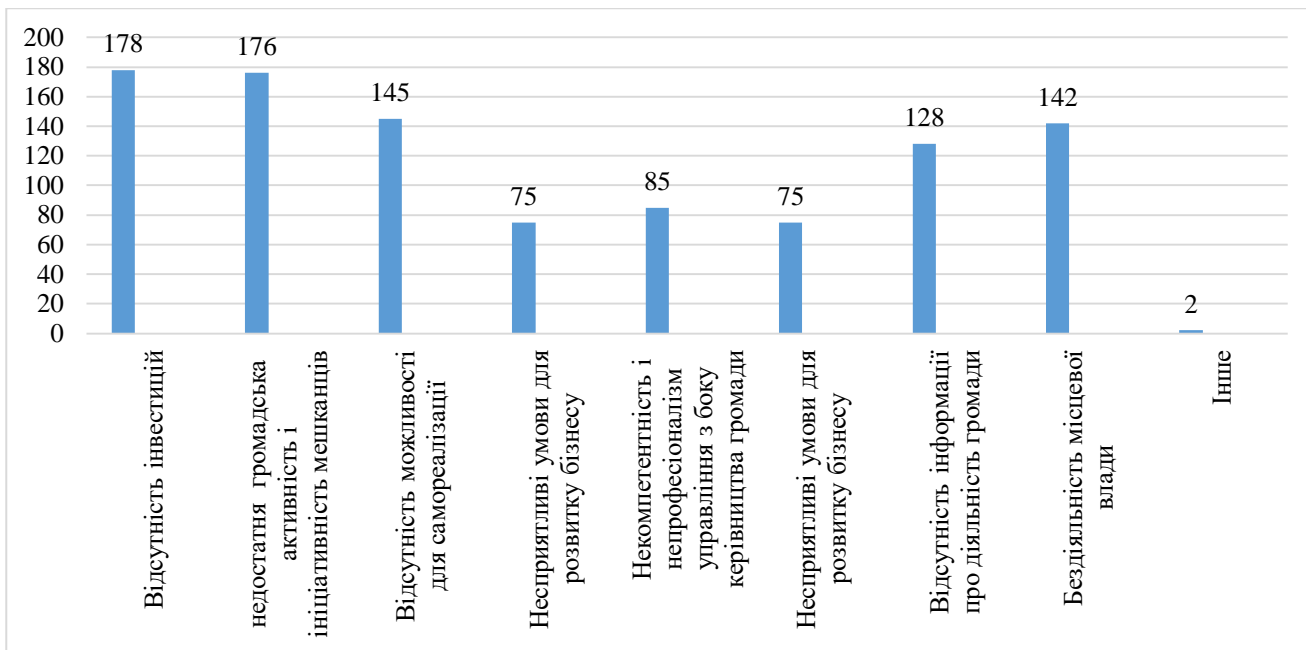

Рис. 4. Відповідь на запитання «Що, на Вашу думку, заважає розвитку громади?», кількість респондентів (осіб)

Джерело: побудовано авторами за даними проведеного власного регіонального соціологічного опитування (Вінницька область, 2021 р.)

На запитання: «Чи вірите Ви у можливості реалізації завдань розвитку вашої громади?» стверджено «Так» відповіли лише 44,6%, 34,5% – «частково» і 20,9% – не вірять у можливості реалізації завдань розвитку.

Результати проведеного соціологічного опитування показали, що пріоритетними завданнями розвитку громади, на думку респондентів, є: зменшення рівня безробіття (56,5%), благоустрій населеного пункту (20,6%), покращення надання послуг сільським мешканцям (10,7%) (рис. 5).

Рис. 5. Ранжування відповідей респондентів за послідовністю щодо пріоритетних завдань для розвитку громад, % опитаних

Джерело: побудовано за даними проведеного власного регіонального соціологічного опитування (Вінницька область, 2021 р.)

Зростання рівня безробіття в Україні ще більше проявилось в економіці через повномасштабне вторгнення росії.

В умовах воєнного стану понад 10 млн українців (~25% населення) покинули свої домівки, зокрема, за різними оцінками, від 3 до 5 млн залишаються за кордоном. Рівень безробіття у середньому за 2022 рік оцінено Нацбанком (інфляційний звіт) у 25-26%, що відповідає загальній кількості безробітних у 3,2 млн осіб. Рівень заробітної плати, за експертними оцінками, знизився на 30-50% у різних сферах економічної діяльності [2].

Зменшення рівня безробіття на сільських територіях пов'язуємо з активізацією підприємницької діяльності на селі й зайнятістю у ній сільського населення.

Загалом розвиток сільських територій пов'язуємо із сільським господарством й агропромисловим виробництвом, тому в сучасних умовах вирішення проблем аграрного сектору економіки і його підтримка може стати своєрідним рушієм подолання занепаду сільських територій. Під час формування механізму державної підтримки розвитку сільських територій мають бути враховані потреби й інтереси сільських громад, а також специфіка галузей, підприємств, які функціонують на цих територіях.

Однак «позитивні зрушення, які відбулися за останні роки у сільськогосподарському виробництві, не дали змогу розв'язати проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій, найгострішими з яких залишаються безробіття, трудова міграція селян і руйнування соціальної інфраструктури у сільській місцевості» [3, с. 139].

Однією з причин зменшення рівня зайнятості є сезонність сільськогосподарської праці, яка зумовлює сезонні коливання рівнів зайнятості й безробіття сільського населення. Як правило, зайнятість зростає у весняно-літній період і, навпаки, зменшується у зимовий. Ще однією вагомою причиною зменшення сільської зайнятості є високий рівень освоєння земель. Це сприяє обмеженню залучення нового земельного ресурсу, а відтак, й обмеження подальшого залучення праці селян у сільськогосподарське виробництво й потребує розширення сфери зайнятості селян у несільськогосподарську сферу [4].

Зменшення рівня безробіття у час дії воєнного стану в Україні й у період відновлення економіки нашої країни можливе за умови забезпечення мобільності робочої сили. Такий сценарій забезпечить адаптивність, конкурентоспроможність й ефективність використання потенціалу економічно активного населення [5, с. 23].

Як свідчить практика, для початкових етапів функціонування територіальних громад (далі – ТГ), зокрема на сільських територіях, характерне створення робочих місць у таких сферах, як надання адміністративних послуг, медичній, освітній, соціальній тощо. На подальших етапах розвитку й функціонування сільських ТГ промисловості, будівництва, транспорту, туризму й рекреації тощо. Нагальною потребою для цього є те, що під час зменшення чи припинення отримання субвенцій з державного бюджету фінансова спроможність деяких сільських ТГ до сталого соціально-економічного розвитку

може суттєво знизитися, що призведе у перспективі до скорочення чи ліквідації наявних робочих місць [6, с. 45].

Кожна територія має свої конкурентні переваги, що, за умови застосування дієвих механізмів управління, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності бізнесу, що розміщений на даних територіях [7, с. 48].

Ефективне управління громадами всіма наявними природними, енергетичними, матеріальними, трудовими й іншими ресурсами сприятиме розвитку сільських територій. Разом з тим існують стримуючі чинники розвитку сільських територій.

Формування сприятливих інвестиційних умов, залучення іноземних і збільшення обсягів національних інвестиційних ресурсів у розвиток сільських територій стримує ряд негативних чинників, найгострішими серед яких є: недосконала й непослідовна інвестиційна політика держави, у якій переважають принципи залишкового виділення коштів на розвиток села, недосконалі механізми використання бюджетних коштів, несприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності на селі, низька ліквідність інвестиційних ресурсів, недостатнє фінансування соціальної сфери села, нерозвиненість інвестиційної інфраструктури [1, с. 21].

Подолати стримуючі чинники розвитку сільських територій можливо через пошук джерел інвестиційних ресурсів і зростання економічного потенціалу як основи розвитку сільської економіки і, як наслідок, скорочення міграційних процесів, забезпечення зайнятості сільського населення, покращення якості життя на цих територіях через вирішення проблем місцевого значення.

На сучасному етапі чітко окреслюються дві тісно пов'язані проблеми: з одного боку, в українському селі потребує виконання великий обсяг організаційно-економічних заходів і матеріало- й трудомістких робіт зі створення та розвитку високопродуктивного сільського господарства, а з іншого – у селі є чимало трудових ресурсів, не зайнятих продуктивною працею [8, с. 12].

На думку авторів [9, с. 46], «проблеми криються також у кваліфікації управлінських кадрів щодо розподілу й адміністрування бюджету громади, безпідставному сподіванні на залучення грантів, інвестицій та коштів різних програм без стратегічного бачення перспектив розвитку й механізмів його забезпечення».

На нашу думку, використання грантів є ще одним важливим інструментом підтримки економічного розвитку територіальних громад і сільських територій. Особливістю грантових коштів є те, що в умовах обмеженого доступу до інших джерел фінансування, саме вони вирішують проблеми фінансування потреб місцевого значення. Також вагомою підтримкою з боку держави є гранти для підтримки бізнесу на сільських територіях.

Так, на сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України [10] у розділі «Підтримка» оприлюднено наявність грантових програм для підтримки бізнесу, зокрема: Гранти для тепличного господарства й Гранти

для садівництва, ягідництва й виноградарства. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. № 286 [11] визначає порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу як безповоротної державної допомоги у формі мікрогрантів для сприяння зайнятості населення, створення або розвитку власного бізнесу.

Відповідно до Постанови [11], джерелами фінансування надання мікрогрантів отримувачам є кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття; кошти державного бюджету; кошти, що надходять на рахунок «Фонд підтримки малого та середнього бізнесу» Міністерства економіки України, що відкритий у Національному банку України, на який зараховуються внески від фізичних і юридичних осіб приватного права та/або публічного права у національній та іноземній валюті як благодійна пожертва, гуманітарна допомога, гранти й дарунки.

Надання передбачених цією Постановою [11] мікрогрантів може здійснюватися разом з державною підтримкою, яка може надаватися відповідно до законодавства місцевими держадміністраціями, органами місцевого самоврядування, військовими адміністраціями на підставі регіональних і місцевих програм розвитку малого й середнього підприємництва за рахунок коштів місцевих бюджетів. Для спільного надання державної підтримки, передбаченої цим Порядком і регіональними й місцевими програмами розвитку малого й середнього підприємництва, Державний центр зайнятості укладає договори про співробітництво з відповідними місцевими держадміністраціями, органами місцевого самоврядування, військовими адміністраціями, у яких визначаються основні умови виконання зазначених регіональних і місцевих програм.

Крім цього Продовольча й сільськогосподарська організація ООН (далі – ФАО) оголосила про початок програми грантової підтримки, що стала можливою завдяки фінансуванню Європейського Союзу, і спрямована на надання інвестиційної грантової допомоги мікро- й малим сільськогосподарським виробникам, кооперативам й асоціаціям виробників географічних зазначень. Грантова підтримка ФАО і ЄС містить дві програми: Грантова підтримка для мікро- й малих виробників аграрної продукції та Грантова підтримка Європейського Союзу виробникам географічних зазначень [10].

На основі отриманих заявок ФАО надасть виробникам інвестиційні кошти у розмірі: до 370 000 гривень (10 000 доларів США) для малих фермерських господарств і до 925 000 гривень (25 000 доларів США) для сільськогосподарських малих і середніх підприємств, сільськогосподарських кооперативів й об'єднань виробників. Отримувачі допомоги повинні будуть зробити відповідний внесок – у натуральній або фінансовій формі – у розмірі не менше 10 % від вартості запропонованої інвестиції [10].

Залучення фінансової підтримки громадами залежить від ініціативності й активності мешканців, які разом з управлінським персоналом пропонуватимуть інвестиційно привабливі проекти на інтернет ресурсах відповідних міжнародних донорських організацій.

Вважаємо, що ефективність управління громадами визначається розробленою стратегією розвитку сільських територій, що базується на використанні економічного потенціалу території за державної підтримки ініціатив громади й активної участі місцевого самоврядування у створенні стимулів до збалансованого економічного й соціального розвитку регіонів.

Створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні впливає на активізацію залучення іноземних інвесторів в економіку країни, зокрема у розвиток сільських територій.

Аналізуючи обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в економіку України потрібно відзначити, що впродовж 2020–2021 рр. їхній обсяг з від’ємного значення 868 млн дол. США зріс до 6687 млн грн у 2021 р., а вже у 2022 р. – скоротився порівняно з 2021 р. у 8 разів і становив 1152 млн дол. США (рис. 6).

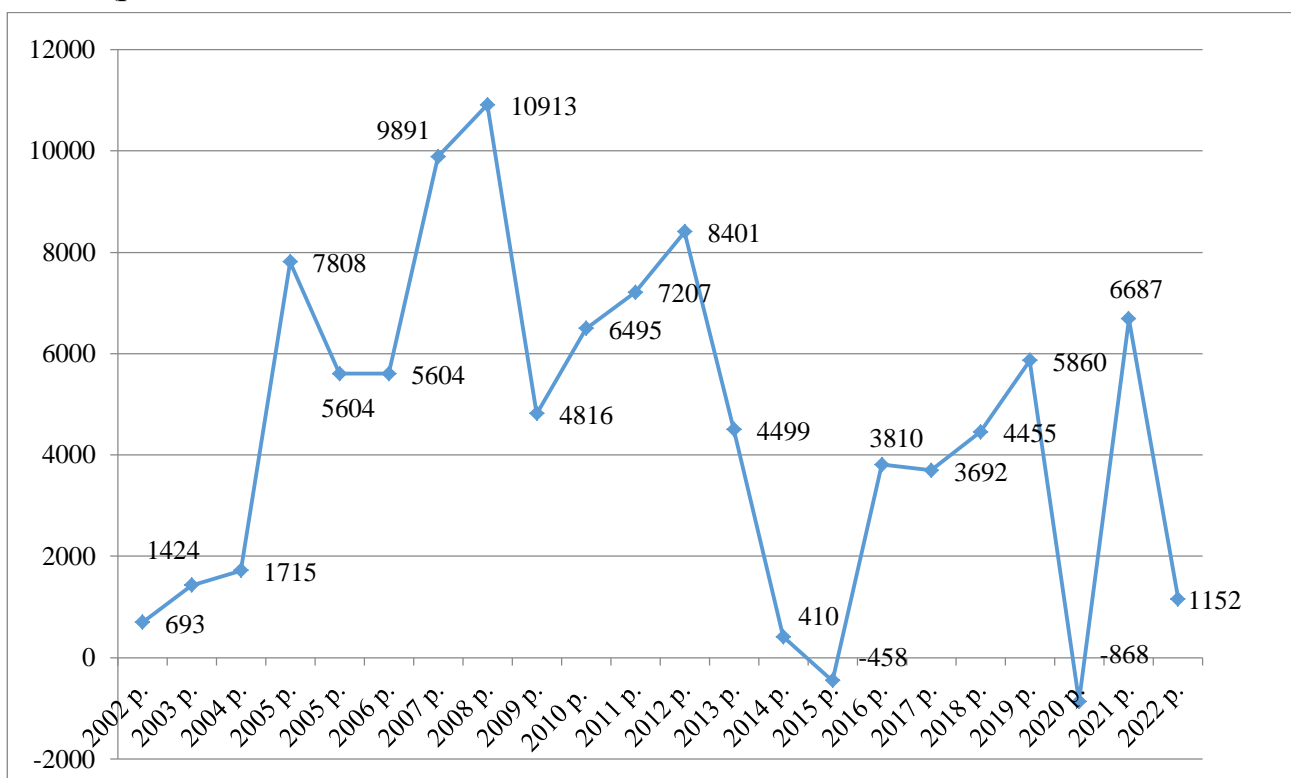

Рис. 6. Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в Україні у 2002-2022 рр., млн дол. США

Джерело: побудовано авторами за даними [12]

Незважаючи на війну, у 2023 році, 99 % міжнародних компаній European Business Association планують продовжувати і далі працювати в Україні, а 63% – інвестуватимуть в економіку Україну навіть у воєнні часи. Водночас лише 17 % визнають, що новим іноземним інвесторам буде вигідно заходити на ринок України [13, с. 89].

Зрозуміло, що сьогодні надто складно активізувати інвестиційну діяльність і залучати інвесторів на сільські території, які в умовах воєнного стану в Україні, наражаються на ще більші ризики, ніж специфічні ризики галузі сільського господарства.

Разом із тим, іноземні інвестиції будуть вкрай потрібні Україні в

післявоєнний період під час відбудови зруйнованої інфраструктури, відновлення економіки загалом за умови безпеки кордонів, відновлення морських портів тощо.

Станом на початок 2023 року інвестиційні потреби на відновлення України оцінюють у 750 млрд дол. США [14].

В умовах воєнного часу пріоритетними напрямками сприяння розвитку трендів іноземного інвестування в Україні є: вирішення військового конфлікту; стабілізація політики й економіки; подолання корупції; посилення безпеки, зокрема кібербезпеки й енергетичної безпеки; відновлення інфраструктури; розвиток законодавства; внесок в інновації; інвестиційна реклама; страхування ризиків; розвиток інвестиційної культури [13, с. 91].

Щодо інвестування у сільське господарство й у сільські території, то потрібно відзначити, що аграрний сектор економіки залишатиметься лідером у забезпеченні світової продовольчої безпеки й надалі, хоча є вразливим під час війни, зазнавши значних втрат і збитків, тому потребує підтримки.

Блокування морських портів у 2022 р. призвело до значного скорочення експорту з 6-7 млн тонн на місяць до 1,5 млн тонн. Це призвело до падіння внутрішніх цін реалізації аграрної продукції нижче рівня собівартості навесні. Після підписання зернової угоди ситуація покращилась, проте й далі спостерігаються складнощі з логістикою та зберігається загроза блокування «зернового коридору». За попередньою оцінкою експертів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (далі – ФАО), прямі втрати активів аграрної галузі складають орієнтовно 6 млрд дол. США (станом на листопад 2022 р.) Пошкоджено близько 5% земель сільськогосподарського призначення. Втрати доступних посівних площ – понад 25%, зрошуваних земель – понад 70%, ягідників – близько 25%, садів – 20% [2].

Якщо врахувати ділову активність інвесторів, то за попередніми оцінками інвестиційного порталу InVenture, у 2021 році в Україні у секторі сільського господарства й агробізнесу обсяг здійснених й анонсованих угод злиття та поглинань (M&A) досяг 234 млн дол. США. За обсягами інвестицій попереду аграрного сектору економіки стояли ІТ-сектор, будівництво, нерухомість і металургія, а за кількістю угод аграрний сектор економіки посів упевнено друге місце з 19 угодами [15].

Для збалансування надходжень інвестицій відповідно джерел походження важливо мати певну стратегію – покроковий план реалізації проєктів розвитку й впровадження інновацій з метою збільшення ефективності функціонування сільського господарства як основного локомотиву розвитку сільських територій України.

Вважаємо, що одним з основних подальших завдань державної політики України на найближчу перспективу має бути вдосконалення механізму фінансового забезпечення розвитку сільських територій, що вимагає використання різних джерел фінансування, зокрема іноземних інвестицій.

У 2022 році на реалізацію проєкту «Програма «Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство» спрямували понад 1,5 млрд грн, із яких 1,4 млрд грн – аванс позики Світового банку, 62,5 млн грн – субвенція,

розподілена у 2021 році на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад, майже 2,5 млн грн – видатки на формування та функціонування системи безоплатної допомоги. Про це йдеться у Звіті про результати фінансового аудиту проєкту «Програма «Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство». Через широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну виникла нагальна потреба у наданні фінансової державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам в умовах воєнного стану. Світовий банк у березні 2022 року на прохання Міністерства фінансів України збільшив суму авансу з 20 млн дол. США до 50 млн дол. США. Ці кошти спрямували на покращення ефективності й прозорості надання держпослуг аграріям, розвиток сільського господарства й забезпечення продовольчої безпеки України в умовах війни [16].

Розвиток сільських територій залежить від зовнішнього середовища впливу через запроваджені механізми державної підтримки громад на місцевому рівні, підприємництва на селі й аграрного сектора економіки як такого, що забезпечує зайнятість сільського населення та від внутрішнього середовища функціонування дієздатних, активних й ініціативних громад, здатних запроваджувати інноваційні підходи в управлінні сільською громадою і розвитком сільських територій.

Динамічний розвиток сільських територіальних громад є результатом ефективності реформи децентралізації. Дослідженням виявлено недосконалість організаційно-економічного механізму розвитку сільських громад, оскільки існують проблеми як на рівні держави, так і на рівні безпосередньо громад, зокрема їхнього стратегічного бачення щодо використання новітніх інструментів даного механізму.

На основі аналізу проблем вважаємо, що основними шляхами розвитку сільських територій є:

- диверсифікація підприємницької діяльності (аграрної й інших галузей);
- поліпшення доступу суб'єктів, що здійснюють підприємницьку діяльність на селі, до кредитних, матеріально-технічних, інформаційних послуг;
- фінансова підтримка аграрного сектора економіки й розвитку ефективно діючих сільських територіальних громад;
- сприяння активній співпраці й відкритості взаємовідносин з іншими громадами, органами місцевого самоврядування, бізнесом й іншими учасниками у вирішенні питань місцевого значення за допомогою використання інноваційних інструментів розвитку;
- формування економічно обґрунтованої власної стратегії розвитку громади з використанням механізмів залучення інвестиційних ресурсів тощо.

Розробляючи власну стратегію розвитку громади, потрібно надати їй індивідуальності й особливості з урахуванням пріоритетних інтересів і потреб сільської територіальної громади й задіяння невикористаного економічного потенціалу конкретної сільської території.

Деталізація етапів розробки стратегії розвитку громади й оцінки ефективності сільських територіальних громад наведено на рис. 7.

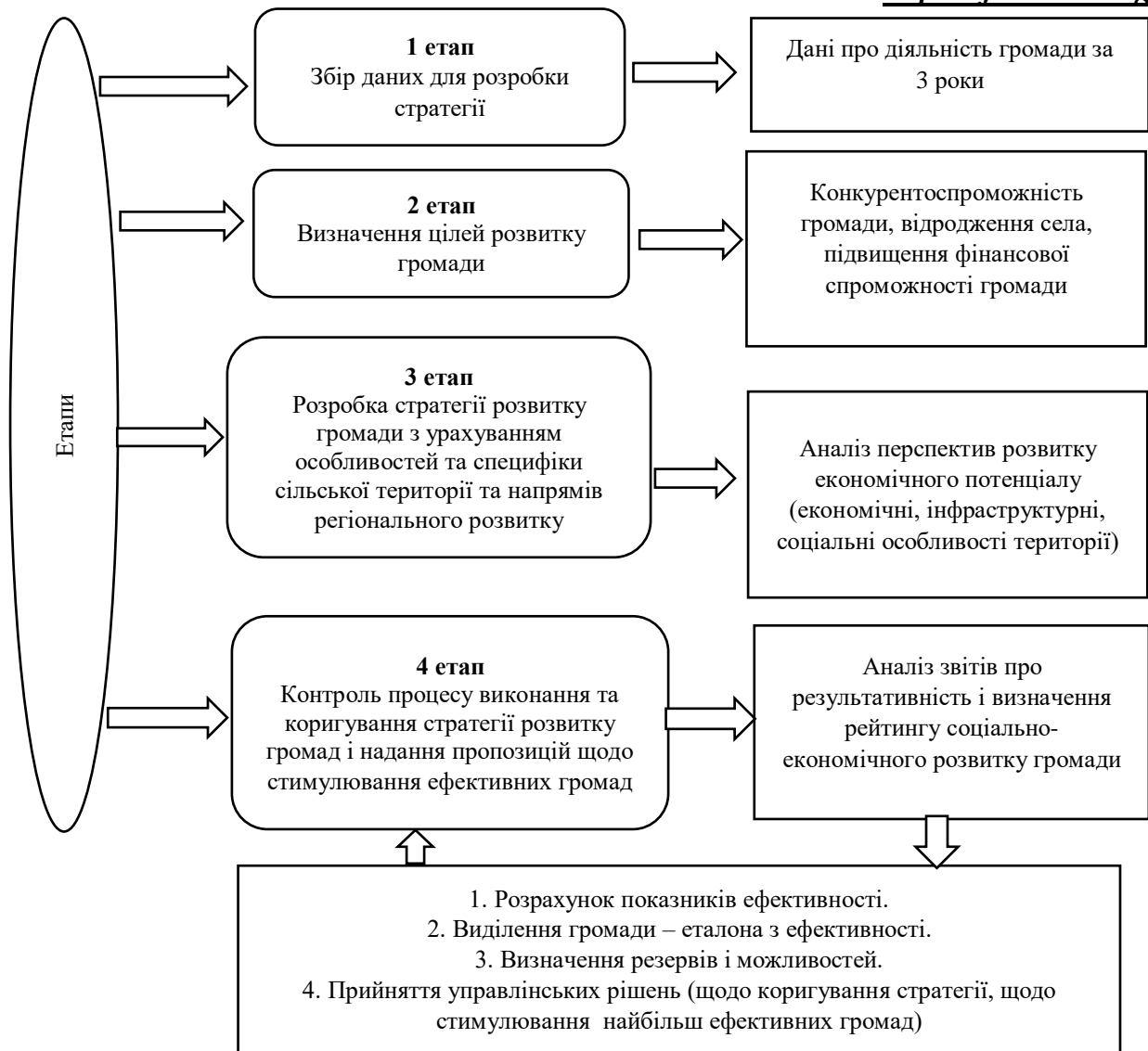

Рис. 7. Послідовність етапів розробки стратегії розвитку й оцінка ефективності сільських територіальних громад

Джерело: сформовано авторами

В основі стратегії розвитку сільських територіальних громад в Україні: врегулювання процесу бюджетування та узгодженості планування місцевих бюджетів із стратегічними цілями розвитку громад; удосконалення законодавства в частині чіткості вимог щодо затвердження місцевих бюджетів і внесення змін до них, законодавчого обґрунтування вимог до фінансового забезпечення реалізації стратегії та програмних документів розвитку громад; посилення зв'язку мети й результативних показників виконання бюджетних програм з програмними документами; зобов'язання службовців органів місцевого самоврядування та управлінського персоналу територіальних громад проходити підвищення кваліфікації та поліпшувати рівень знань і умінь у системі місцевого самоврядування.

У повоєнний період пріоритетними інтересами держави залишаться розвиток сільської економіки, тому варто застосовувати вмотивованість для підвищення активності сільського населення до розвитку громади через державне стимулювання ефективно діючих із них.

Оцінка ефективності функціонування сільських територіальних громад в умовах проведення реформи децентралізації є доречною, оскільки виявлення проблемних питань їхнього розвитку сприятиме найшвидшому коригуванню стратегії розвитку в умовах змінного ринкового середовища з метою підвищення рівня конкурентоспроможності.

Фінансові інструменти стимулювання фінансово-економічного потенціалу сільських територіальних громад існують майже в усіх країнах-членах ЄС. Такі фінансові інструменти, як: інвестиційний грант, субсидювання відсоткових ставок використовуються у Бельгії, Німеччині, Греції, Норвегії, Португалії, Великій Британії; податкові пільги – у Фінляндії, Франції, Греції, Італії; субсидії, пов'язані з використанням робочої сили, в Австрії, Бельгії, Франції, Ірландії, Швеції, Великій Британії; транскордонні пільги – у Фінляндії, Швеції для зацікавлення підприємств розміщувати виробництво або інвестиції у проблемних регіонах [16].

Досить поширеним фінансовим інструментом реалізації регіональної політики щодо зростання фінансово-економічного потенціалу сільських територіальних громад у країнах ЄС є інвестиційний грант – прямий фінансовий внесок ЄС на підтримку соціально-економічних проєктів у сільських територіях, які представляють інтереси ЄС або роблять свій внесок у реалізацію програми чи політики ЄС. Розмір інвестиційного гранту залежить від цілей і бюджету фонду й варіює від декількох сотень до сотень тисяч євро [18].

Зауважимо, що використання фінансових інструментів стимулювання та розвитку сільських територіальних громад у регіональній системі країн-членів ЄС децю відрізняється (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансові інструменти стимулювання та розвитку сільських територіальних громад у регіональній системі країн-членів Європейського Союзу й інших (2020 р.)

Країни	Фінансові інструменти зростання фінансово-економічного потенціалу сільських громад							
	Основні дотації	Субсидії	Податкові пільги	Субсидії на працевлаштування	Транспортні пільги	Регіональні позики	Спеціальні фонди	Інвестиційні гранти
Австралія	+	-	-	+	-	-	-	-
Бельгія	+	+	-	+	-	-	-	-
Великобританія	+	+	-	+	-	-	-	-
Греція	+	+	+	-	-	-	-	-
Данія	+	-	-	-	-	-	-	-
Ірландія	+	-	-	+	-	-	-	-
Іспанія	+	-	-	-	-	-	+	+
Італія	+	-	+	-	-	-	+	+
Люксембург	+	-	-	-	-	-	-	-
Нідерланди	+	-	-	-	-	-	-	-
Німеччина	+	+	+	-	-	+	+	+
Португалія	+	+	-	-	-	-	-	-
Фінляндія	+	-	+	-	+	-	-	-
Франція	+	-	+	+	-	-	-	-
Швеція	+	-	-	+	+	-	-	-

Джерело: складено авторами за даними [19]

Трансфертний метод фінансового вирівнювання бюджетів сільських територіальних громад, інструментами якого є прямі гранти, непрямі (розщеплення податків) трансферти, цільові й загальні трансферти, є одноразовим і строковим, вимагає зустрічного фінансування або не передбачає жодних вимог. Тому в країнах з високим рівнем децентралізації та широкою податковою автономією органів місцевого самоврядування цей метод майже не використовується.

У європейських країнах джерелом наповнення ресурсної бази бюджету сільських громад є податки, які становлять понад 70% від загального обсягу надходжень, зокрема за рахунок дії механізмів майнового оподаткування. Так, питома вага податку на майно у податкових надходженнях бюджету сільських громад Великобританії становить від 99%, у Франції та Іспанії – до 30-40%. Потужний потенціал має прибутковий податок (як індивідуальний, так і корпоративний). У Німеччині джерелом доходів бюджету сільських громад є відрахування ПДВ. Питома вага неподаткових надходжень коливається у середньому від 10% до 30%. Так, у Бельгії вона дещо перевищує 30%, у США – 27%, Швеції – 15%, Австрії та Великобританії – 14% (2020 р.) [19].

Аналізуючи світовий досвід трансфертного фінансування бюджетів сільських територіальних громад потрібно відзначити, що частка трансфертів у доходах бюджетів сільських громад у різних країнах коливається від 11,2% в Швейцарії до 68,6% у Великобританії (табл. 2).

Таблиця 2

Трансфертне фінансування бюджетів сільських територіальних громад (світовий досвід) (2020 р.)

Країна-учасник ОЕСР	Тип трансфертів	Форма вирівнювання	Залежність від трансфертів	Частка трансфертів у доходах бюджетів сільських громад, %
Польща	Цільові (нецільові)	Вертикальна	Висока	49,3
Норвегія	Цільові	Горизонтальна	Середня	44,2
Португалія	Нецільові	Вертикальна	Низька	28,1
Великобританія	Цільові	Вертикальна	Висока	68,6
Швеція	Цільові	Горизонтальна	Низька	28,7
Данія	Цільові	Вертикальна	Висока	58,2
Фінляндія	Цільові	Вертикальна	Низька	30,3
Німеччина	Цільові (нецільові)	Вертикальна	Середня	36,1
Австрія	Цільові	Вертикальна	Висока	61,9
Швейцарія	Цільові	Вертикальна	Низька	11,2
Італія	Цільові	Вертикальна	Середня	39,3
Іспанія	Цільові	Вертикальна	Висока	56,4
Канада	Цільові	Вертикальна	Висока	47,3

Джерело: складено авторами за даними [19]

Щодо питання реалій розвитку сільських територіальних громад в Україні на перспективу, то прогнози є менш оптимістичні, враховуючи сучасний кризовий стан економіки держави, пов'язаний з наслідками повномасштабної війни росії проти України.

Визнаючи недостатність власних фінансових ресурсів сільських бюджетів для забезпечення інтересів і потреб громади й фінансових можливостей для перспективного розвитку сільських територій, доцільним є використання інноваційних інструментів в управлінні діяльністю сільських територіальних

громад. Важливим напрямком у пошуку таких можливостей є використання державно-приватного партнерства для вирішення нагальних потреб розвитку сільських територій.

Пропонуємо використання державно-приватного партнерства (далі – ДПП) як фінансового інструменту в системі місцевого самоврядування, що сприятиме задоволенню потреб територіальних громад через залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку інфраструктурних об'єктів сільської території.

Державно-приватне партнерство передбачає співробітництво на постійній основі між органами місцевої влади, підприємствами приватного сектору й іншими учасниками, що генерує мобілізацію фінансових ресурсів, передбачає розподіл видатків, ризиків і прибутків між ними. Використання такого інструменту дає змогу органам місцевого самоврядування забезпечувати потреби економічного розвитку сільських територій за інвестиційні кошти й одночасно здійснювати контроль за об'єктами інфраструктури.

Враховуючи результати проведеного соціологічного дослідження, яке виявило комплекс невирішених ще до повномасштабного вторгнення проблем розвитку сільських територій, зокрема: відсутність робочих місць у сільському населеному пункті; унеможливлення самореалізації на території проживання (70,1% респондентів); відсутність інвестицій у розвиток громади (50% опитаних); зростання рівня безробіття (56,5%); низьку якість розвитку інфраструктури, зокрема якість доріг у селі й між населеними пунктами, вважаємо за необхідне використання такого інструменту, як ДПП у таких сферах: «виробництво-переробка-реалізація» (через створення переробних підприємств у сільській місцевості, кооперативів тощо) і будівництво об'єктів інфраструктури села (автошляхи, амбулаторії, медпункти, дитячі садки, спортивні комплекси, сфера надання послуг тощо). Основні переваги використання фінансових інструментів розвитку територіальних громад і сільських територій (ДПП і грантових інструментів фінансування) наведені у таблиці 3.

Використання фінансових інструментів дасть можливість збільшувати кількість підприємницьких структур в Україні а отже зростання кількості робочих місць, що, водночас, сприятиме зниженню рівня безробіття, скороченню темпів обезлюднення сільських територій, забезпеченню самореалізації населення, припинення міграції сільського населення із села до селищ і міст.

Вивчивши світовий досвід, можна стверджувати, що цікавим прикладом для України може бути використання таких детермінантів зростання фінансово-економічного потенціалу сільських територіальних громад і вмотивованості мешканців, як фінансове стимулювання сільських територіальних громад, що здійснюватиметься державою через дотації, пільгове кредитування, інвестування, субсидіювання саме тих, які демонструватимуть результативні показники економічного розвитку сільських територій як основа конкурентоспроможності їх на місцевому рівні.

Основні переваги використання фінансових інструментів розвитку громад і сільських територій

Фінансові інструменти	Сфера використання	Партнери	Переваги використання для громад
Державно-приватне партнерство	Інфраструктура переробки сільськогосподарської продукції Автошляхи Соціальна інфраструктура	Державні органи (органи місцевого самоврядування), Асоціація фермерів і землевласників України Приватні підприємства; фермерські господарства; лабораторії; фінансові установи; переробні підприємства тощо	Покращення логістики (зменшення втрат товаровиробників) і підвищення мобільності транспортування продукції від виробника; залучення інвестицій у розвиток сільських територій; покращення привабливості території для проживання; зменшення рівня міграції сільського населення з села; зменшення безробіття; наповнення бюджету
Грантові інструменти фінансування (ендаумент і краудфандинг)	Фінансування конкретних проектів; цільова благодійна допомога через використання пасивних доходів	Міжнародні донорські організації; Уряди країн; державні установи; комерційні структури; громадські некомерційні організації; приватні благодійні фонди або організації; банківські і небанківські установи	Отримання безповоротної фінансової допомоги на конкретні цілі; є незалежним від політики довгостроковим капіталом розвитку громад; є гнучким інноваційним інструментом розвитку громад

Джерело: сформовано авторами

Крім того, залишається актуальним на державному рівні сфокусуватись на створенні сприятливого середовища й мотивації до здійснення підприємницької діяльності саме у сільській місцевості з використанням стимулюючих фінансових інструментів (податкові пільги, бюджетні кредити, страхування, гранти міжнародних інституцій тощо) для розвитку бізнесу у селі як основи відродження села й підвищення якості життя його мешканців.

Комплексне використання фінансових інструментів і важелів механізму державної підтримки сприятиме зростанню фінансово-економічного потенціалу територіальних громад і розвитку сільських територій, що було й буде стратегічною ціллю держави у контексті регіональної політики економічного зростання.

Висновки. Результати проведеного власного соціологічного дослідження у 2021 р. виокремили стримуючі чинники розвитку сільських територій в Україні виявили ризики й загрози (міграція населення, низька кваліфікація управлінських кадрів, що формують стратегію розвитку громади й відсутність контролю за результативністю її реалізації, пасивність і низька ініціативність сільських мешканців щодо розвитку економічного потенціалу території), які потребують нівелювання за майбутньої реалізації реформи децентралізації у післявоєнний період.

Активізацію залучення інвестицій у сільське господарство ми розглядаємо як основу розвитку сільських територій. Стратегічне планування розвитку сільських територій є необхідним інструментом на усіх рівнях влади на основі зацікавленості усіх сторін, зокрема активізацію власне територіальних громад у пошуку шляхів використання економічного потенціалу територій. Також зростає роль формування сприятливого інвестиційного клімату для потенційних інвесторів, стимулювання приватних інвестицій у розвиток сільських територій.

Встановлено, що розвиток сільських територій залежить від власних стратегій розвитку, сформованих висококваліфікованими управлінськими кадрами, що базуються на реальних показниках використання економічного потенціалу сільської території та його нарощення у перспективі. В основі стратегії розвитку сільських територій є поліпшення рівня життя сільського населення з використанням потенціалу території за державної підтримки ініціатив громади й активної участі місцевого самоврядування у створенні стимулів для ефективно діючих громад у селі.

Подальший розвиток територіальних громад, зокрема сільських, й у післявоєнний період залежатиме від ефективної державної політики, в основі якої – створення сприятливого середовища (інвестиційного, зокрема) для вирішення економічних, соціальних й екологічних проблем територій та поліпшення якості життя сільських мешканців.

Результативність державної політики вимагає поєднання інтересів громади з напрямками розвитку сільських територій через активізацію підприємництва у селі, розширення можливостей самореалізації сільських мешканців, зокрема й внутрішньо переміщених осіб, забезпечення фінансової спроможності громад. Забезпечення фінансової спроможності дасть змогу громаді розвиватися та прискорить вирішення проблем місцевого значення нині й у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Харчук С.А. Соціально-економічний розвиток сільських територій: проблеми та шляхи вирішення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 12. С. 20-23.
2. Як відновити аграрну галузь. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/> (дата звернення: 14.09.2023).
3. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України: монографія / наук. ред. В.В. Борщевський. Львів: НАН України. Ін-т регіональних досліджень, 2012. 216 с.
4. Кочемировська О. Регулювання зайнятості сільського населення в умовах реформування аграрного сектору України: аналітична записка. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1107/> (дата звернення: 14.09.2023).
5. Гончарук І.В., Томашук І.В. Ринок праці в Україні в умовах воєнного стану й напрями його розвитку в післявоєнний період. *Економіка, фінанси,*

менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2023. № 2 (64). С. 7-29. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-2-1

6. Патица Н.І., Нартюк О.В. Стан і шляхи забезпечення зайнятості сільського населення в Україні. *Міжнародний науково-виробничий Журнал «Економіка АПК»*. 2020. № 9. С. 42-52. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009042>

7. Іртищева І.О., Надточій І.І., Мураховська Л.П. Регіональне управління бізнес-процесами в умовах децентралізації влади в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. № 2. Т. 6. С. 48-55. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-2-6>

8. Рябоконт В.П. Формування стійкої сільської поселенської мережі та об'єднаних територіальних громад. *Міжнародний науково-виробничий Журнал «Економіка АПК»*. 2019. № 2. С. 6-18. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201902006>.

9. Россоха В., Плотнікова М. Розвиток сільських територій України в умовах децентралізації управління: стан, проблеми, перспективи. *Економічний дискурс*. 2018. Вип. 4. С. 42-53. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.78

10. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/nadannya-grantiv-dlya-stvorennya-biznesu> (дата звернення: 14.09.2023).

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. № 286 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738 і від 12 жовтня 2022 р. № 1156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.09.2023).

12. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 14.09.2023).

13. Мацука В.М. Сучасні тренди іноземного інвестування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 12. С. 88-94. DOI: 10.32702/2306-6814.2023.12.88

14. Чи слід очікувати інвестиції в Україну під час війни. Світові новини інвестицій. InVenture: сайт про інвестиції в Україні. URL: <https://inventure.com.ua/uk/news/world/chi-slid-ochikuvati-investiciyi-v-ukrayinu-pid-chas-vijni> (дата звернення: 14.09.2023).

15. Що заважає активному інвестуванню в український агросектор? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/12/681316/> (дата звернення: 14.09.2023).

16. На прискорення приватних інвестицій у сільське господарство в 2022 році спрямували понад 1,5 млрд грн. URL: <http://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1548> (дата звернення: 14.09.2023).

17. Decentralization and Local Democracy in the World. First Global Report by United Cities and Local Governments (2008). URL: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/978-0-8213-7734-5> (дата звернення: 14.09.2023).

18. Taxations and Customs. European Commissions.

URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs (дата звернення: 14.09.2023).

19. Chala N. Decentralisation and Local Self-government in Eastern Partnership countries. *Brussels: Eastern Partnership Civil Society Forum*. 2020. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/Decentralisation-and-Local-Self-government-in-Eastern-Partnership-Countries.pdf> (дата звернення: 14.09.2023).

References

1. Kharchuk, S.A. (2015). Sotsialno-ekonomichniy rozvytok silskykh terytorii: problemy ta shliakhy vyryshennia [Socio-economic development of rural areas: problems and solutions]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 12, 20-23 [in Ukrainian].

2. Yak vidnovyty ahrarnu haluz [How to restore the agricultural sector]. *epravda.com.ua*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/> [in Ukrainian].

3. Borshchovsky, V.V. (Eds.). (2012). *Rozvytok silskykh terytorii v systemi yevrointehratsiinykh priorytetiv Ukrainy: monohrafiia [Development of rural areas in the system of European integration priorities of Ukraine: monograph]*. Lviv: NAN Ukrainy. In-t rehionalnykh doslidzhen [in Ukrainian].

4. Kochemirovska, O. Rehuliuвання zainiatosti silskoho naseleння v umovakh reformuvannya ahrarnoho sektoru Ukrainy: analitychna zapyska. [Regulation of employment of the rural population in the conditions of reforming the agrarian sector of Ukraine: analytical note]. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen pry Prezydentovi Ukrainy. *niss.gov.ua*. Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/articles/1107/> [in Ukrainian].

5. Honcharuk, I.V., & Tomashuk, I.V. (2023). Rynok pratsi v Ukraїni v umovakh voiennoho stanu y napriamy yoho rozvytku v pisliavoiennyi period [The labor market in Ukraine during the martial law and directions of its development in the post-war period]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economy, finance, management: topical issues of science and practical activity*, 2 (64), 7-29. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-2-1 [in Ukrainian].

6. Patyka, N.I., & Nartyuk, O.V. (2020). Stan i shliakhy zabezpechennia zainiatosti silskoho naseleння v Ukraїni [State and ways of ensuring employment of the rural population in Ukraine]. *Mizhnarodnyi naukovo-vyrobnychiy Zhurnal «Ekonomika APK» – International Scientific and Production Journal «Economy of AIC»*, 9, 42-52. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009042> [in Ukrainian].

7. Irtischeva, I.O., Nadtochiy, I.I., & Murakhovska, L.P. (2021). Rehionalne upravlinnia biznes-protsesamy v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraїni [Regional management of business processes in the conditions of decentralization of power in Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 2, 6, 48-55. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-2-6> [in Ukrainian].

8. Ryabokon, V.P. (2019). Formuvannya stiikoi silskoi poselenskoї merezhi ta obiednanykh terytorialnykh hromad [The formation of a stable rural settlement network and united territorial communities]. *Mizhnarodnyi naukovo-vyrobnychiy Zhurnal «Ekonomika APK» – International Scientific and Production Journal*

«*Economy of AIC*», 2, 6-18. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201902006> [in Ukrainian].

9. Rossokha, V., & Plotnikova, M. (2018). Rozvytok silskykh terytorii Ukrainy v umovakh detsentralizatsii upravlinnia: stan, problemy, perspektyvy [Development of rural areas of Ukraine in conditions of decentralization of management: state, problems, prospects]. *Ekonomichnyi dyskurs –Economic discourse*, 4, 42-53. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.78 [in Ukrainian].

10. Oficiynyi sayt Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Official website of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. *minagro.gov.ua*. Retrieved from: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/nadannya-grantiv-dlya-stvorennya-biznesu> [in Ukrainian].

11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 286 [Some issues of granting business grants: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 738]. (2023, September, 14). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

12. Priami inozemni investytsii (PII) v Ukrainu [Foreign direct investment (FDI) in Ukraine]. *index.minfin.com.ua*. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> [in Ukrainian].

13. Matsuka, V.M. (2023). Suchasni trendy inozemnoho investuvannia v Ukraini. [Modern trends of foreign investment in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 12, 88-94. DOI: 10.32702/2306-6814.2023.12.88 [in Ukrainian].

14. Chy slid ochikuvaty investytsii v Ukrainu pid chas viiny? [Should we expect investment in Ukraine during the war?]. *inventure.com.ua*. Retrieved from: <https://inventure.com.ua/uk/news/world/chi-slid-ochikuvati-investiciyi-v-ukrayinu-pid-chas-vijni> [in Ukrainian].

15. Shcho zavazhaie aktyvnomu investuvanniu v ukraïnskyi ahrosektor? [What prevents active investment in the Ukrainian agricultural sector?]. *epravda.com.ua*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/12/681316/> [in Ukrainian].

16. Na pryskorennia pryvatnykh investytsii u silske hospodarstvo v 2022 rotsi spriamuvaly ponad 1,5 mlrd hrn [In 2022, more than 1.5 billion hryvnias were allocated to the acceleration of private investments in agriculture]. *rp.gov.ua*. Retrieved from: <http://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1548> [in Ukrainian].

17. Decentralization and Local Democracy in the World. First Global Report by United Cities and Local Governments (2008). *elibrary.worldbank.org*. Retrieved from: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/978-0-8213-7734-5> [in English].

18. Taxations and Customs. European Commissions. *ec.europa.eu*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/taxation_customs [in English].

19. Chala, N. (2020). Decentralisation and Local Self-government in Eastern Partnership countries. *Brussels: Eastern Partnership Civil Society Forum*. Retrieved from: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/Decentralisation-and-Local-Self-government-in-Eastern-Partnership-Countries.pdf> [in English].

Відомості про авторів

ВДОВЕНКО Лариса Олександрівна – доктор економічних наук, завідувачка кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: vdovenko_larisa@i.ua).

ТИТОВ Денис Васильович – доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: dentitov823@gmail.com).

ГЕРАСИМЧУК Василь Григорович – аспірант третього року навчання кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: v.herasim4uk@ukr.net).

VDOVENKO Larysa – Doctor of Economics Sciences, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: vdovenko_larisa@i.ua).

TITOV Denys – PhD of Economics, Senior Lecturer of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: dentitov823@gmail.com).

HERASYMCHUK Vasyl – Postgraduate Student of the Third Year of Study of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: v.herasim4uk@ukr.net).

УДК 340.13:3.073.53.338.23«364»(477)

DOI: 10.37128/2411-4413-2023-3-5

**ОСОБЛИВОСТІ
НОРМАТИВНО-
ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ
ПУБЛІЧНИХ
ЗАКУПІВЕЛЬ В
УМОВАХ
ПРАВОВОГО
РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ
Й ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ
УКРАЇНИ**

ЗДИРКО Н.Г.,
*доктор економічних наук, професор,
в.о. директора навчально-наукового інституту
економіки та управління*

МУЛИК Т.О.,
*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри аналізу та аудиту,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та
страхування*

МУЛИК Я.І.,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця)*

У статті досліджено трансформацію законодавства про публічні й оборонні закупівлі у період дії воєнного стану в Україні. Здійснено аналіз оголошених публічних